

magatartási területein volt tapasztalata. Egész más környezetbe kerülve, az állandó veszélyhelyzet, bizonytalanság és fáradtság körülményei között kellett megtanulniok a racionális döntéshozatalt. A hadseregnek így az ezzel kapcsolatos oktatást is magára kellett vállalnia. Az ennek gyakorlati módszereként megszületett hadijátékok máig ható példát adnak a racionális döntésfejlesztés területén.

A tudományos ülésszakon elhangzottakkal kapcsolatosan összegző értékelésében *Fernand Braudel* (Franciaország), a „Francesco Datini” Nemzetközi Gazdaságtörténeti Intézet tudományos tanácsának két évtizeden át aktív és mostantól tiszteletbeli elnöke, a helyébe lépett új elnök, *Jan A. van Houtte* (Belgium) és *Ottone Magistrali* (Olaszország), az intézmény igazgatója egyaránt azt hangsú-

lyozta, hogy a Pratóban mindeddig még sohasem vállalt témakör megtárgyalása rendkívül hasznosnak bizonyult, számos jelentős új tudományos eredmény vált ismertté, és világosan körvonalazódtak a további kutatási feladatok is. Ugyancsak mindhárman kiemelték a jól előkészített munkakülések gördülékeny lefolyását és kollégiais légkörét.

Csak csatlakozhatunk ahhoz a véleményhez, hogy ez a rendezvény valóban jól szolgálta a nemzetközi tudományos együttműködést. Hozzáfűzhetjük azonban még azt is, hogy a jelen levő hét magyar történész kutatási eredményeinek közreadásával, álláspontjának kifejtésével és aktív szereplésével ehhez maga is hozzájárult. Előadásai, felszólalásai egyúttal tovább szilárdították a magyar történettudomány nemzetközi tekintélyét.

SZAKÁLY SÁNDOR

MAGYARORSZÁG 1944-BEN

Tudományos ülésszak, Budapest, 1984. június 14.

A Magyar Tudományos Akadémia Történettudományi Intézete, a Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottsága Párttörténeti Intézete és a Magyar Néphadsereg Hadtörténeti Intézete és Múzeuma tudományos ülésszakot rendezett 1984. június 14-én a Magyar Tudományos Akadémia székházában „Magyarország 1944-ben” címmel. Ezen közel kétszázán, történészek, kutatók és más tudományágakat képviselő szakemberek, valamint politikai és közéletünk reprezentánsai vettek részt.

Az ülésszakon résztvevőket *Pach Zsigmond Pál* akadémikus, az MTA alelnöke, az MTA Történettudományi Intézetének igazgatója köszöntötte, majd felkérte Kállai Gyulát, az MSZMP KB tagját, a Hazafias Népfront Országos Tanácsa elnökét az ülés elnöki tisztének átvételére és egyben az elnöki referátum megtartására.

Kállai Gyula a bevezető előadásban hangsúlyozta, hogy nem mint történész, hanem mint az 1944-es esztendő eseményeinek szemtanúja, tevőlegesen szereplője kíván a történekről szólni. 1944. március 19-ét történelmünkben csak a mohácsi csatavesztéshez lehet hasonlítani, ez legalább olyan gyásznapja történelmünk-

nek — mondta az előadó. A német megszállás egyenes következménye volt annak a politikának, amelyet Horthy Miklós kormányzó és miniszterelnöke, Kállay Miklós folytatott. A megszállás következménye lett magyarországi zsidók száz-ezreinek elhurcolása és elpusztítása, az ország rombadöntése. Ez ellen csak a kommunisták vezette baloldal vette fel a harcot, valamint a polgári progresszió néhány olyan kiemelkedő személyisége, mint Bajcsy-Zsilinszky Endre, Szekfű Gyula, Szentgyörgyi Albert. Ugyanakkor az uralkodó osztályok tagjai tétlenül, vagy csak felemás kísérleteket téve nézték az ország pusztulását. Legnagyobb bűnük, Horthyval az élen az volt, hogy nem léptek ki a háborúból, hagyták, hogy az „utolsó csatlós” nevével érdemelje ki az ország. Az „utolsó csatlós” azonban nem volt „bűnös nemzet”, bűnös az a vezető réteg volt, amely nem tett meg mindent a nemzet érdekében. Hiányzott a nyílt fegyveres ellenállási mozgalom, annak ellenére, hogy bizonyos csoportok részéről meg volt a hajlam a fegyveres antifasiszta, németellenes harcra. Így döntővé a szovjet hadsereg felszabadító tevékenysége vált.

A bevezető előadás után *Ránki György* akadémikus, az MTA Történettudományi

Intézetének ügyvezető igazgatója tartott előadást „A német megszálláshoz vezető út” címmel. Az előadó referátumában azt vizsgálta, miért és miként is következett be a magyar történelemben 1944. március 19-e, amelyet ő is tragikus napnak minősített. Hol lehet az út kezdete, hol léptünk rá a katasztrófába torkolló útra, kérdezte: az első világháborút követő forradalmakkal, a Horthy-rendszer létrejöttével, Trianonnal?

Kétségtelen tény, hogy a kezdetek Trianonig nyúlnak vissza. A nemzeteket megalázó imperialista békediktátumok nem megnyugvást és békét, hanem újabb ellentéteket szültek az érintett országok között. A nagyhatalmak e békediktátuma kétségtelenül hozzájárult ahhoz, hogy Magyarországon a demokrácia, a liberalizmus mint káros és bűnös fogalom vonult be a politikai szóhasználatba, hiszen eme eszmék jegyében születtek meg a Párizs környéki békeszerződések. Magyarország kereste a számára megfelelő partnereket, amelyek közül Németországban találta meg a legideálisabbat. Hogy miért, arra több magyarázat is adódik. Nem a földrajzi közelség volt az elsődleges ok, hanem sokkal inkább a gazdasági kényszer, a belpolitikai hasonlóságok és a közös ellenség, a békét diktáló antant. Magyarország a harmincas években egyre szorosabban kötődött a mind inkább nagyhatalommá váló Németországhoz. A világháború gyors német sikerei még inkább a fasiszta nagyhatalomhoz közelítették Horthy Miklóst és rendszerét. Mérlegelés nélkül csatlakozott az ország a Szovjetunió elleni háborúhoz.

1942-ben azonban a korábbi „lelkes csatlós” egyre inkább „vonakodó csatlóssá” vált. Miközben az Antonescu vezette román állam továbbra is az első számú szövetséges címéért versenyzett Hitlerrel, a magyar külpolitika igyekezett kapcsolatot teremteni a nyugati hatalmakkal és számolt a kiugrás lehetőségével. Ezek a kísérletek, amelyek számos külpolitikai baklövést is magukban foglaltak, nem maradtak titokban a németek előtt. A német politikai és katonai vezetés már 1943 őszén megkezdte Magyarország megszállása tervének a kidolgozását. A német fél a következő alternatívával számolt: a magyar hadsereg és a nép ellenállást tanúsít, illetve békésen tűri el a megszállást. Ez utóbbi következett be! Miért volt szükséges Hitler számára az ország megszállása? Mozgósítani kellett Magyarországot teljes gazdasági és katonai erejét, véglegesen meg kellett oldani a zsidókérdést, amelyre a Kállay-kormány nem volt hajlandó. Ezek voltak a legfontosabb indokok emellett, hogy ebben az időben Magyarország volt a Balkáni térség kul-

csa. A háborúból történő esetleges magyar kiválás katasztrófát okozhatott volna Németország számára.

A megszállás után létrejött Sztójay-kormány hajlandó volt teljesíteni a német követeléseket. Megkezdődött a magyar zsidóság kálváriája is. Több mint fél millió ártatlanul elpusztított ember halála az egész magyar nemzet lelkiismeretét terheli. Hibás volt az államapparátus, hibásak a tömegek, de leginkább a nemzeti szocializmus — zárta le fejtegetéseit az előadó.

Juhász Gyula, a történelemtudományok doktora, az MTA Történettudományi Intézetének tudományos főmunkatársa kapott ezután szót. „Az uralkodó eszmék zsákutcája” című előadásában részletesen beszélt arról a téves hangulatról, amely 1943-ban hatalmába kerítette az országot, a középosztály tagjait. A háború közeli befejezésében bízó optimizmusát tükrözi a korabeli sajtó. Az optimizmus gyakorlatilag az egész országra jellemző volt. A polgári progresszió, a baloldali mozgalmak, a demokratikus, alkotmányos ellenzék szerepének az erősítését tartották fontosnak, amivel szemben a kormány is viszonylag elnéző politikát folytatott. Élő ugyan az ország vezetésében bizonyos félelem a német megszállástól, de nem tudták azt reálitásként elképzelni. Ellenállást ezek között a körülmények között csak a hivatalos Magyarország szervezhette volna, az viszont nem akart, nem tudott szervezni. Ugyanakkor a demokratikus baloldal és az ellenállásba bekapcsolható középosztályok ellentéte nagyobb volt mint ezen utóbbiaknak a német megszállástól való félelme. A középosztályok ugyanis jobban féltek a társadalmi átalakulástól, mint egy esetleges megszállástól. A német megszállás után szellemi megegyezés jött létre az ellenállási mozgalomban. Ugyanakkor a középosztály a munkásosztállyal történő kiegyezést feltételekhez kötötte. Ezeket a feltételeket Bibó István 1944 nyarán készült összefoglalása tartalmazza a legpontosabban. Az ellenállás erőteljesebb kibontakozása, a középosztály és a munkásosztály közös harca 1944. október 15/16-a utánra esik, amikor a Szólasival közösséget nem vállalók is megtalálják a helyes utat és nem vállalják az országból való kitelepülést, de vállalják a független, demokratikus Magyarországért folyó harcot.

A következő előadó *Für Lajos*, a történelemtudományok doktora, a Mezőgazdasági Múzeum tudományos osztályvezetője volt. „Magyarország embervesztése” című előadása bevezetőjében azt hangsúlyozta, hogy olyan problémáról kíván be-

szélni, melynek a feltárása még komoly kutatómunkát igényel, mivel gyakorlatilag ez idáig kutatások nem folytak, csak becslések állnak a rendelkezésünkre. Az 1945. június 30-i állapotot tükröző gyorsfelmérés közvetlenül a második világháború befejezése után, a trianoni Magyarország területét alapul véve, 953 845 fős veszteséget mutatott ki. E számadat helyességét különböző vizsgálatok alátámasztani látszanak. Az elszenvedett emberveszteség azonban még nagyobb, ha a második világháborúban részt vett Magyarország akkori tényleges területét vesszük figyelembe. Az így kimutatható adat 1 430 000. Ennek a veszteségnek a jelentős részét teszi ki a Magyarországról elhurcolt és elpusztított zsidók száma (kb. 536 000 fő), valamint a harcokban elesetteké, ugyanakkor nem csekély a háború polgári áldozatainak a száma, továbbá a kisebbségi magyarság elleni retorziós cselekmények áldozatainak a száma sem. Emberveszteségét tekintve Magyarország Európában közvetlenül a Szovjetunió, Németország, Lengyelország és Jugoszlávia után következik. Az össznépszerűséghez viszonyított lakosságveszteséget tekintve Magyarország, más államokat megelőzve, a Lengyelország mögötti helyet foglalja el.

Az ország lakosságának közel tíz százalékát vesztette el a második világháború éveiben. Míg az első világháború adatait a trianoni Magyarországra kivéve 270 000 volt halottak száma, azaz minden 1000 lakosból 36 lett a háború áldozata, addig a második világháborúban mintegy 950 000 magyar vesztette életét, vagyis 1000 lakosból 100 vált a hadicselekmények áldozatává.

Szünet után az elnöki tisztelet *Erényi Tibor*, a történelemtudományok doktora, az MSZMP KB Párttörténeti Intézetének igazgatóhelyettese vette át.

A következő előadást *Szárász György* író, a Kortárs főszerkesztője tartotta „A magyar zsidóság tragédiája” címmel. Az előadó röviden áttekintette a magyarországi zsidóság történetét, kiemelve azokat a fontos eseményeket és időpontokat, amelyek jelentős szerepet játszottak a magyar zsidóság történetében.

A magyar zsidóság 1944-es tragédiájának közvetlen gyökerei az első világháborúig nyúlnak vissza. A veszített háború utáni bűnbakkeresés során a Trianon okozta trauma állapotában a magyar zsidóságban találták meg bűnöst. A kiegyezés utáni asszimilációnak az antiszemitizmust kevésbé ismerő évei után 1919–1921-ben elemi erővel tört fel az antiszemitizmus. A bethleni konszolidá-

ciónak sikerült ugyan az antiszemita hullámokat lecsillapítania, de a politikai antiszemitizmus bevonult a magyar politikai fogalmak körébe. Az idegenektől való megtisztulás vágya elsősorban a zsidóság ellen irányult. A „mindennek oka Trianon” szinte egyet jelentett az antiszemitizmussal. A német követelések hatására és a német példa nyomán sorra születtek az ún. zsidótörvények, amelyek előzményeit jelentették 1944 nyara—ősz tragédiájának. A német megszállást követő deportálások a magyar nemzet szegényének tekinthetők, hiszen magyarok segítettek a deportálások végrehajtásánál, nekik is részük volt abban, hogy mintegy fél millió magyar zsidó esett áldozatul a fasizmus barbárságának.

Ezt követően egy másik író, *Lakatos Menyhért* tartott előadást „A cigányok sorsa 1944-ben” címmel. Rövid áttekintést adott a magyarországi cigánység történetéről, kiemelve azokat a XVIII. századi rendelkezéseket, amelyek a cigányság ellen irányultak. A cigányság elleni fellépések későbbiekben is végigkísérték a magyar és az egyetemes történelmet egyaránt.

A fasizmus németországi hatalomra kerülése után nemcsak a zsidóság, hanem a cigányság is az üldözött fajok listájára került. Magyarországon a német megszállás után teljesedett ki a cigányság tragédiája. Velük is megindultak a deportáló vonatok a Harmadik Birodalom haláltáboráiba, ahol a teljes reményvesztettségben élő cigányok közül 200 000-t pusztított el a barbár fasizmus. Az áldozatok között 50 000 a magyarországi cigányok száma!

A délutáni programban, az elnöklő *Liptai Ervin* ezredes, a történelemtudományok kandidátusa, a Hadtörténeti Intézet és Múzeum parancsnoka, *Tóth Sándor* alezredesnek, a hadtudományok kandidátusának, a Hadtörténeti Intézet osztályvezetőjének adta meg először a szót, aki „1944 sorsdöntő eseményei és a magyar katonai vezetés” címmel tartotta meg előadását.

Az előadó részletesen kifejtette, hogy a német megszállókkal szemben a magyar hadsereg eredményesen léphetett volna fel, hiszen 1944 márciusában 494 000 magyar katona állt fegyverben az ország területén. A politikai, de elsősorban a katonai vezetés azonban nem akart szembefordulni a hitleri Németországgal. Ezért a felelősség elsősorban Szombathelyi Ferenc vezérezredest, a Honvéd Vezérkar főnökét és Csatay Lajos vezérezredes honvédelmi minisztert terheli. A megszállás után a katonai vezetés még szorosabb-

ra fűzte kapcsolatait a németekkel. Az új miniszterelnök, Sztójay Döme, és a vezérkar új főnöke, Vörös János vezérezredes között teljes egyetértés alakult ki. Mozgósították a teljes magyar haderőt, hogy a Kárpátokban álljanak ellen a szovjet hadseregnek. Miközben Horthy és környezete a kiugrás lehetőségét fontolgatta és bizonyos mértékben nyitott a demokratikus baloldal felé, a hadsereg egyre inkább a szélsőjobboldal felé orientálódott. Ennek a szélsőjobboldali nyitásnak (is) lett a következménye 1944. október 15/16-a sikertelensége. Hiába állt 900 000 magyar katona fegyverben, a magyar haderő képtelen volt teljesíteni a tőle elvárt feladatot. A kudarcnak több összetevője is volt, így az eredetileg tervezett időpont megváltoztatása, Vörös János kikapcsolása a kiugrás gyakorlati előkészítéséből stb. Alapvetőnek azonban az bizonyult, hogy nem volt olyan magasrangú katona, aki teljes szívvel támogatna volna a kiugrási kísérletet, magáévá tette volna Horthy elképzelését.

Pintér István, a történelemtudományok doktora, az MSZMP KB Párttörténeti Intézetének tudományos tanácsadója „A Magyar Front és az antifasiszta ellenállás történeti kérdései” címmel tartott előadást. Magyarországon már a második világháborúba történt bekapcsolódás után jelentős háborúellenes mozgalmak bontakoztak ki, amelyek vezetésében, szervezésében jelentős szerepet vállalt az illegális kommunista párt. A KMP már 1941-ben a „független, demokratikus Magyarország” jelszavával rugalmas, minden demokratikus erő összefogását sürgető politikát folytatott. Ennek a gondolatnak a jegyében született meg a Népszava híres 1941. évi karácsonyi száma, majd jött létre 1942 tavaszán a Magyar Történelmi Emlékbizottság. A Történelmi Emlékbizottság szervezte meg a legnagyobb háborúellenes tüntetést 1942. március 15-én, a kormány viszonylag elnéző hozzáállása mellett. A kormány, miközben bizonyos látszatkedvezményeket igyekezett felmutatni a baloldali polgári mozgalmaknak, arra törekedett, hogy a kommunista pártot szétzúzza és a szociáldemokrata baloldalt megfélemlítse.

1943 tavasza után egyre világosabban rajzolódott ki egy vesztes háború körvonalai. Erősödött a náciellenes polgári progresszió, amely azonban, úgy tűnt, képtelen túllépni antimarxista nézetein. Miközben a megszállt Európa országában sorra alakultak a nemzeti bizottságok, Magyarországon ezt nem sikerült létrehozni. A német megszállás után felgyorsultak az események. Megalakult a **Független Kisgazda és Polgári Pártot**, a

Magyarországi Szociáldemokrata Pártot, a Békepártot (Kommunista Párt), a Polgári Demokrata Pártot, valamint a különböző polgári ellenzéki csoportokat tömörítő Magyar Front. A Magyar Front Horthyhoz eljuttatott memorandumában a németek elleni harcra szólított fel és felajánlotta az együttműködést a németek elleni harchoz. A Magyar Front vezetői úgy látták, hogy a helyzet kulcsa a magyar hadsereg kezében van, így a sikeres németellenes harc csak a Magyar Front, a honvédség és a szovjet hadsereg összehangolt fellépése esetén lehetséges. Erre Horthy és környezete rosszul időzített, kellően elő nem készítette kiugrási kísérletének a következtében nem kerülhetett sor.

Korom Mihály, a történelemtudományok doktora, az MSZMP Politikai Főiskolájának tanára, „Az új magyar államiság megszületése” címmel tartotta meg előadását. Részletesen vázolta azokat a nemzetközi és hazai körülményeket, amelyek elősegítették az új magyar állam létrejöttét. Az antifasiszta nagyhatalmak 1943-as moszkvai tanácskozásán határozat született, amely szerint minden haladó erőt támogatnak a fasiszmus elleni küzdelemben. Magyarországnak 1944 őszén bizonyítani kellett, hogy vannak olyan haladó erők az országban, amelyek akarnak és képesek is a fasiszmus elleni harcra.

Magyarország helyzete sokban különbözött a Németország szövetségesei közé tartozó többi országtól. Bulgáriában a németekkel történő szembefordulás megváltoztatta a társadalmi viszonyokat, Romániában burzsoá kormány jött létre, míg Finnországban gyakorlatilag a társadalom érintetlen maradt, mindössze néhány személycserére került sor. A kiugrásra készülő magyar vezetők az ország számára a finn példát találták megfelelőnek, számításaik azonban nem váltak valóra. A hatalomra került nyilas vezetés végleg reménytelenné tette az ország helyzetét. A Kommunista Párt 1944 novemberében Szegeden megalakult legális Központi Bizottsága, felmérve a felszabadult országrészek helyzetét, arra a következtetésre jutott, hogy a sorra alakuló nemzeti bizottságok, a demokratikus erők képesek az új államiság megteremtésére. Ezért 1944 decemberében a párt Gerő Ernőből és Nagy Imréről álló delegációja Moszkvába utazott, hogy kifejtse az ország haladó erőinek azon kívánságát, miszerint az országban megérett a helyzet egy új kormány alakítására.

A nagyhatalmak kedvezően fogadták a hírt és megadták a lehetőséget a rendkí-

vüli választásokra. Az ország felszabadult területein lezajlott választások után a képviselők Debrecenben 1944. december 21-én, mint Ideiglenes Nemzetgyűlés, új jogforrást képeztek és megválasztották az Ideiglenes Nemzeti Kormányt, amelyben helyet kapott minden antifasiszta, németellenes erő. Az Ideiglenes Nemzetgyűlés és az Ideiglenes Nemzeti Kormány létrejött a magyar népi demokrácia születésnapja, az új államiság kezdete.

A tudományos ülésszakon további rész-kérdésekről felkért hozzászólók beszéltek.

Keresztúry Dezso akadémikus, aki a délelőtti előadások után elsőként kapott szót, felszólalásában az elhangzott előadások közben felmerült gondolatait mondta el, és személyes emlékeiből idézte fel több, a fasizmusra, az 1944-es esztendőre vonatkozó élményét. Mindenekelőtt hangsúlyozta, hogy nagyon helyesen tették az előadók, hogy nem világerők összecsapását vizsgálták előadásaikban, hanem a hétköznapok világát. Felhívta a figyelmet a német és az olasz fasizmus közötti különbségekre, valamint arra a tényre, hogy Magyarországon a középosztályok elsősorban az olasz fasizmussal rokon-szenveztek és a rokonszenvezők között kezdetben jelentős számban voltak zsidó értelmiségiek is.

Dr. Szennay Antal, a pannonhalmi bencés apátság főapátja, a katolikus egyház 1944-es szerepét emelte ki, amely jelentősen hozzájárult emberek ezreinek a megmentéséhez, ugyanakkor rámutatott bizonyos ellentmondásokra, hiányosságokra is, amelyek az egyház szerepére vonatkoznak. Személyes tapasztalatán keresztül mutatta be a zsidóüldözések korának lehetséges és katolikusoktól elvárt (elvárható) viselkedési formáját, ugyanakkor befejező mondataiban hiányolta a katolikus ellenállók — egyházi és világi személyek — cselekedeteinek kellő feltárását.

Dr. Scheiber Sándor főrabbi, az Országos Rabbiképző Intézet igazgatója, felszólalásában ismertette azokat a tényeket, amelyek a zsidóság 1944-es passzivitását okozták és tisztelettel adózott mindazok emlékének, akik a fasizmus elleni harcban, vagy a fasizmus megsemmisítő táboraiiban veszítették életüket.

Dr. Újhelyi Szilárd nyugalmazott nagykövet személyes emlékeket idéző hozzászólásában egy, a középosztály soraiból kikerült debreceni egyetemi indíttatású, a Márciusi Frontot, megjárt fiatalember tevékenységét, feladatait ismertette. Rámutatott arra a rendkívül lényeges gondolatra, hogy a magyar ellenállási moz-

galom nagyobb erőt képviselt, mint amekkora eredményeket objektív és szubjektív okokból elérhetett.

A délutáni hozzászólók sorát *dr. Bartha Tibor* püspök, a Református Egyház Zsinatának lelkes elnöke nyitotta meg. Hozzászólásában elemezte a református egyház 1944-es szereplését és önkritikusan nyilatkozott az egyházaknak a zsidókérdésben elfoglalt álláspontjáról. Mint mondta, a református egyház 1944 márciusa után feladta a passzív rezisztenciát és aktív tevékenységet fejtett ki. A református egyház, de a többi egyház is, csak a saját princípiumai által alkalmazott mértékrendszer szerint marasztható el, hiszen ártatlan emberek megmentése során a véráldozatig nem mentek el.

Dr. Káldy Zoltán, az Evangélikus Egyház püspök-elnöke hozzászólásában az evangélikus egyház 1944-es szereplését vizsgálta, jelezve mindazokat a pozitívumokat, amelyek az egyház történetében jelentős szerepet tölthettek be. Ugyanakkor rámutatott azokra a hibákra, amelyeket az evangélikus egyház követett el, amikor nem szavaztak a zsidótörvények ellen, amikor nem tudták sikerre vinni az egyházak közös, összefogott állásfoglalását a zsidó deportáltak érdekében. A hozzászólás további részében konkrét adatokat közölt az evangélikus egyház emberek ezreinek az életét megmentő akcióiról, valamint az evangélikus egyházat ért veszteségekről.

Dr. Gyenes Antal, a Szakszervezetek Elméleti Kutatóintézetének igazgatója hozzászólásában a magyar ellenállási mozgalom kevésbé ismert mozgalmairól, a diákellenállásról beszélt. Felvázolta azt az utat, amelyet az egyes diákok, a népi kollégiumok lakói bejártak, amíg eljutottak a németellenes fegyveres harc vállalásáig.

A tudományos ülésszak *Pach Zsigmond Pál* akadémikus zárszavával ért véget. Az MTA alelnöke rámutatott az ülésszak jelentőségére, amely sokoldalú megközelítéssel új ismereteket nyújtott 1944, illetve a második világháborús Magyarország történetének a megismeréséhez. Ugyanakkor kiemelte az összefüggő kutatások szükségességét, az ülésszakon felmerült számos új momentum továbbgondolásának igényét. Véget ért a köszönetét mondott mindazoknak a felszólalóknak, akik a korszak kutatóiként, vagy az események egykori cselekvő részeseiként tapasztalataik közreadásával hozzájárultak a tudományos ülésszak sikeréhez.

TARTALOM

TANULMÁNYOK

FARKAS MÁRTON	Az első tűzpróba. Az Osztrák—Magyar Monarchia hadseregének veresége a Drina—Száva mentén 1914 augusztusában — — — — —	439
BONHARDT ATTILA	A magyar hadifoglyok hazaszállítása az első világháború után — — — — —	475
SZABÓ MIKLÓS	A Magyar Királyi Honvéd Légierő harcai Ukrajnában (1941 június—december) — — —	496

KÖZLEMÉNYEK

RÁKÓCZY ROZÁLIA	Sajtóirányítás és hadseregpropaganda a Magyar Tanácsköztársaság ideje alatt — — — — —	521
-----------------	---	-----

MŰHELY

NYIKOLÁJ DERZSALUK	A Bujanov—Lencses partizáncsoport tevékenysége 1944-ben — — — — —	540
VAJDA FERENC ANTAL	A magyar légierő és a németországi repülőgépbeszerzés a második világháború végén — —	550

VISSZAEMLEKEZÉSEK

GERGELY TIBOR	Partizánemlékeim — — — — —	555
---------------	----------------------------	-----

ADATTÁR

SZAKÁLY SÁNDOR	Az ellenforradalmi Magyarország (1919—1944) haderejének felső vezetése. Adattár, II. rész. L—Z. — — — — —	567
----------------	---	-----

SZEMLE

A. P. SCSERBATOV * * *	Paszkevicz Magyarországon (<i>Bona Gábor</i>) — Historie a Vojenstvi, 1982. (<i>Nádor Tibor</i>) — —	599 600
---------------------------	---	------------

KRÓNIKA

ZACHAR JÓZSEF	„A XIV—XVIII. századi európai háborúk gazdasági vonatkozásai.” Nemzetközi tudományos ülészak, Prato, 1984. május 4—9. — — — —	604
SZAKÁLY SÁNDOR	Magyarország 1944-ben. Tudományos ülés a Magyar Tudományos Akadémián, 1984. június 14.	607

СОДЕРЖАНИЕ

СТАТЬИ

МАРТОН ФАРКАШ	Первое испытание огнем. Поражение армии Австро-Венгерской Монархии в бассейне Дрины—Савы в августе 1914 года — — — — —	439
АТТИЛА БОНХАРДТ	Транспортировка на родину венгерских военнопленных после первой мировой войны — — — — —	475
МИКЛОШ САБО	Венгерские королевские военно-воздушные силы в боях на Украине (июнь—декабрь 1941 года) — —	496

СООБЩЕНИЯ

РОЗАЛИЯ РАКОЦИ	Управление печатью и армейская пропаганда в период Венгерской Советской Республики — — — — —	521
----------------	--	-----

МАСТЕРСКАЯ

НИКОЛАЙ ДЕРЖАЛЮК	Действия партизанской группы Буянова-Ленчеша в 1944 году — — — — —	540
ФЕРЕНЦ АНТАЛ ВАЙДА	Венгерские воздушные силы и приобретение самолетов в Германии в конце второй мировой войны — —	550

МЕМУАРЫ

ТИБОР ГЕРГЕЙ	Когда я был партизаном (воспоминания) — — —	555
--------------	---	-----

АРХИВ

ШАНДОР САКАЙ	Высшее руководство вооруженных сил контрреволюционной Венгрии (1919—1944). Архив, часть II. (Л—З)	567
--------------	---	-----

ОБЗОР

А. П. ЩЕРБАТОВ * * *	Паскевич в Венгрии (<i>Габор Бона</i>) — — — — —	599
	Historie a Vojenství, 1982 (<i>Тибор Надор</i>) — — —	600

ХРОНИКА

ЙОЖЕФ ЗАХАР	«Экономические аспекты европейских войн XIV—XVIII века». Международная научная сессия, Прато, 4—9 мая 1984 года — — — — —	604
ШАНДОР САКАЙ	Венгрия в 1944 году. Научная сессия в Венгерской Академии наук, 14 июня 1984 года — — — — —	607

INHALT

STUDIEN

MÁRTON FARKAS	Die erste Feuerprobe. Die Niederlage der Armee der Österreich—Ungarischen Monarchie an der Drine und Save im August 1914 — — —	439
ATTILA BONHARDT	Die Repatriierung der ungarischen Kriegsgefangenen nach dem ersten Weltkrieg — — —	475
MIKLÓS SZABÓ	Die Kämpfe der Ungarischen Königlichen Honvéd-Luftwaffe in der Ukraine (Juni—Dezember 1941) — — — — — — — — —	496

MITTEILUNGEN

ROZÁLIA RÁKÓCZY	Die Presseleitung und die Heerespropaganda zur Zeit der ungarischen Räterepublik — — —	521
-----------------	--	-----

WERKSTATT

NIKOLAI DERZHALUK	Die Tätigkeit der Partisanengruppe Buianew Lencsés im Jahre 1944 — — — — —	540
FERENC ANTAL VAJDA	Die Ungarische Luftwaffe und die Flugzeugbesorgung in Deutschland am Ende des zweiten Weltkrieges — — — — — — — — —	550

ERINNERUNGEN

TIBOR GERGELY	Meine Partisanenerinnerungen — — — —	555
---------------	--------------------------------------	-----

DATENSAMMLUNG

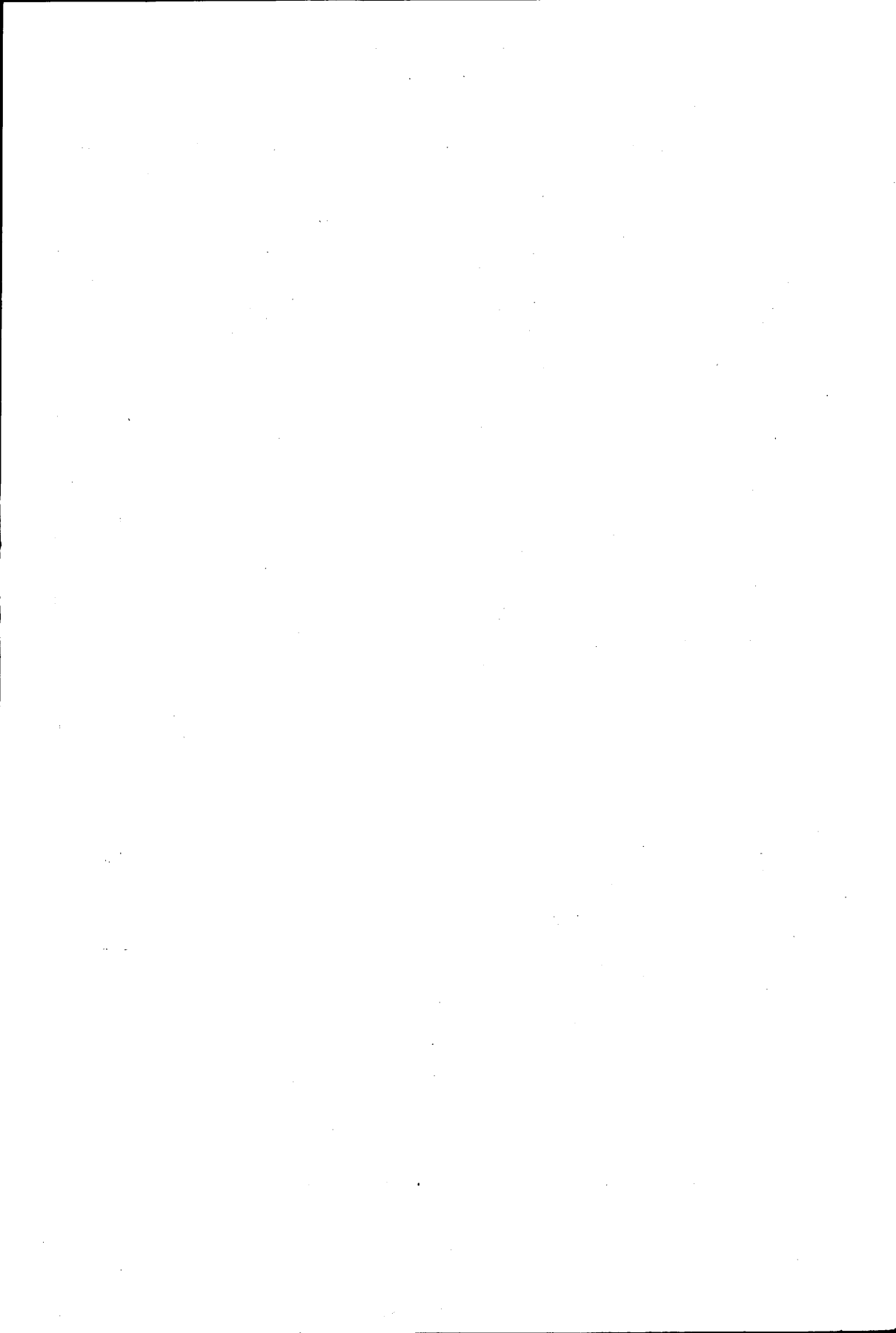
SÁNDOR SZAKÁLY	Die obere Leitung der Armee des gegenrevolutionären Ungarns (1919—1944). Datensammlung, II. Teil, L—Z — — — — — — — — —	567
----------------	---	-----

RUNDSCHAU

A. P. SCHTSCHERBATEW * * *	Paskewitsch in Ungarn (<i>Gábor Bona</i>) — — —	599
	Historie a Vojenstvi, 1982. (<i>Tibor Nádor</i>) — —	600

CHRONIK

JÓZSEF ZACHAR	„Die wirtschaftlichen Aspekte der europäischen Kriege im XIV—XVIII. Jahrhundert.“ Internationale wissenschaftliche Tagung, Prato, 4—9. Mai 1984 — — — — — — — — —	604
SÁNDOR SZAKÁLY	Ungarn im Jahre 1944. Wissenschaftliche Tagung an der Ungarischen Akademie der Wissenschaften, den 14. Juni 1984 — — — — — — — —	607

Ára: 13,— Ft

*A Zrínyi Katonai Kiadó
legújabb kiadványaiból*

FEGYVERT, S BATOR SZIVET	72 Ft
Szabó Miklós CSENDES HÁBORÚ	54 Ft
Szanati József A TÁBORI TUZÉRSÉG AZ ELSŐ ÉS A MÁSODIK VILÁGHÁBORÚBAN	65 Ft
Stockwell, John ANGOLAI AKCIÓ	38 Ft
Kőszegvári Tibor DIVERZIÓ	30 Ft
Bajomi Lázár Endre TRAMONTANA	33 Ft
PARTALAPSZERVEZETI MUNKA A MAGYAR NÉPHADSEREGBEN	28 Ft